

Evaluatie van de buitenlandse babyboeken

G.H. Verrips, R.A. Hirasings, R.J.F. Burgmeijer, W. Verhoeven, E. Miesen, K. Lakroud en S.P. Verloove-Vanhorick

Samenvatting

De Landelijke Vereniging voor Thuiszorg (LVT) geeft in het kader van de jeugdgezondheidszorg tweetalige buitenlandse babyboeken uit (Nederlands en respectievelijk Chinees, Marokkaans, Turks of Vietnamees). Het doel van het onderzoek was tweeledig: inzicht te verkrijgen in het effect van de babyboeken en inzicht te verkrijgen in de eventuele tekorten en/of dubbelures aan informatie, instructie en/of advisering in het babyboek. 44 Chinese, 104 Marokkaanse, 142 Turkse en 75 Vietnamese ouders werden thuis in hun moedertaal geïnterviewd over

hun gebruik van het buitenlandse babyboek. Voorts werd van 99 consultatiebureau-medewerkers met een postale enquête informatie over de babyboeken verkregen.

In alle taalgroepen werd het buitenlandse babyboek door de meeste ouders als naslagwerk gebruikt. Echter, bijna de helft van de Marokkaanse, en een klein aantal Turkse ouders was analfabeet en derhalve niet in staat kennis te nemen van de inhoud van het babyboek. Vijf onderwerpen werden door de meeste ouders waardevol geacht: voeding, ziekten en medicijnen, vaccinaties, groei en ontwikkeling. De consultatiebureau-medewerkers vonden de kwaliteit van de informatie in de babyboeken over het algemeen goed. Sceptis bestond over het effect van pedagogisch getinte onderwerpen als spel, gedrag en omgang. De vormgeving van de buitenlandse babyboeken kan op een aantal punten worden verbeterd. Op grond van de bevindingen wordt aanbevolen de uitgave van de babyboeken voort te zetten en tevens te zoeken naar geschikte alternatieven voor de groep analfabeten. Ten slotte verdient het aanbeveling voor consultatiebureau-medewerkers een handleiding te ontwikkelen over de introductie van de babyboeken bij de ouders.

Dr G.H. Verrips, dr R.A. Hirasings en prof dr S.P. Verloove-Vanhorick, TNO Preventie en Gezondheid, divisie Collectieve Preventie, sector Jeugd en Gezondheid. Drs R. Burgmeijer, Landelijke Vereniging Thuiszorg, W. Verhoeven, Bureau Voorlichting Gezondheidszorg Buitenlanders. E. Miesen, Stichting Thuiszorg, Den Haag. Dr K. Lakroud, GG & GD Amsterdam. Correspondentie-adres: Dr G.H. Verrips, TNO-PG, postbus 2215, 2301 CE Leiden.

Kinderen van allochtone ouders vormen over het algemeen risicogroepen met betrekking tot gezondheid. Zo is de gebitsgezondheid van kinderen van Turkse of Marokkaanse ouders beduidend slechter dan die van hun Nederlandse of Surinaamse leeftijdsgenoten.¹ Voorts maakte Schulpen² in zijn inaugurele rede gewag van een groter risico onder allochtonen op parasitaire ziekten, bacteriële en virale infecties en tal van psychosociale problemen. Ook het risico op perinatale sterfte lijkt hoger onder kinderen van allochtonen. Eén van de mogelijke acties om gezondheidsrisico's onder kinderen van allochtone ouders te verkleinen, is gezondheidsvoorlichting en -opvoeding (GVO) op het consultatiebureau. Het consultatiebureau voor zuigelingen en kleuters kent immers een buitengewoon hoge participatiegraad door allochtone ouders.³ Een mogelijk hulpmiddel daarbij is het zogenaamde buitenlandse babyboek.

De Landelijke Vereniging voor Thuiszorg (LVT) geeft in het kader van de jeugdgezondheidszorg buitenlandse babyboeken uit. Deze boeken zijn in 1986 ontwikkeld in een samenwerkingsproject van de toenmalige Nationale Kruisvereniging en het Bureau Voorlichting Gezondheidszorg Buitenlan-

ders. De globale doelstelling van de babyboeken is de toegankelijkheid van de JGZ-voorlichtingsactiviteiten voor migrantenouders te bevorderen. De babyboeken zijn tweetalig: Nederlands en respectievelijk Chinees, Marokkaans, Turks of Vietnamese. Door de LVT werden in 1993 344 Vietnamese en 581 Chinese boeken, en over 1992 en 1993 te zamen 14.438 Turkse en 10.422 Marokkaanse boeken verkocht. Inmiddels zijn de boeken bijna uitverkocht. Alvorens deze te laten herdrukken, wenste het bestuur van de LVT een evaluatie-onderzoek onder consultatiebureau-medewerkers en ouders te houden om na te gaan of de buitenlandse babyboeken aan hun doel beantwoorden.

De vraagstellingen van het onderzoek waren de volgende:

1. Hoeveel ouders in de onderscheiden doelgroepen, te weten Turkse, Marokkaanse, Chinese of Vietnamese ouders aan wie het babyboek is uitgereikt, maken er gebruik van en op welke wijze doen zij dat (erin lezen, erin schrijven, het bijhouden, als naslagwerk)?
2. Hoe waarderen de ouders het babyboek?
3. Hebben de ouders alternatieven voor het babyboek, uitgaande van de doelstelling ervan?
4. Bevatten de babyboeken naar de mening van consultatiebureau-medewerkers begrijpelijke en gedegen informatie over de gebruikelijke kinderlijke ontwikkeling?
5. Wordt er gebruik gemaakt van de mogelijkheden die het buitenlandse babyboek in principe biedt, te weten informatiebron, geheugensteun, communicatiemiddel, babyboek en administratief dossier?
6. Bij welke sub-populatie ouders, naar aantal en kenmerken, zien consultatiebureau-medewerkers af van het gebruik van de babyboeken en waarom? Welke alternatieve methodieken geven zij aan?

Methoden

De twee onderzoekspopulaties, te weten ouders (van kinderen tussen 6-12 maanden) en consultatiebureau-medewerkers (consultatiebureau-artsen en wijkverpleegkundigen), werden in eerste instantie uit doelmatigheidsoverwegingen beperkt tot de steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht. De buitenlandse ouders dienden een kind te hebben in bovengenoemde leeftijdscategorie, consultatiebureau-bezoeker te zijn en het babyboek minstens zes maanden in hun bezit te hebben. In de vier grote steden werden medewerkers van consultatiebureaus met veel

Tabel 1. Steekproef en responsgegevens naar gemeente en taalgroep.

	Amsterdam	Rotterdam	Den Haag	Utrecht	Overig	Totaal
Turks						
- n steekproef	70	28	57	39	-	194
- n respons	52	27	37	26	-	142
- % respons	74%	96%	65%	67%	-	73%
Marokkaans						
- n steekproef	75	20	38	25	-	158
- n respons	46	14	28	16	-	104
- % respons	61%	70%	74%	64%	-	66%
Chinees						
- n respons	-	-	-	-	44	44
Vietnamees						
- n respons	-	-	-	-	75	75

buitenlandse cliënten verzocht in hun bestand Turkse, Marokkaanse, Chinese of Vietnamese ouders te zoeken die aan de inclusievoorwaarden voldeden. Deze ouders werd door middel van een brief in hun moedertaal verzocht aan het onderzoek mee te werken. Vervolgens werd de ouders in hun moedertaal een interview afgenomen. Het samenstellen van een steekproef Chinese en Vietnamese ouders stuitte op aanzienlijke problemen. De betrokken consultatiebureaus waren slechts in staat enkele Chinese of Vietnamese ouders te vinden. Daarop is besloten het netwerk van Chinese en Vietnamese interviewsters dat inmiddels was opgebouwd, in te zetten bij het werven van ouders. Het is niet na te gaan in welke mate de aldus verkregen steekproef Chinese of Vietnamese ouders select is. Het leek evenwel te prefereren mogelijk selectieve informatie te produceren, dan in het geheel geen informatie te verschaffen over deze doelgroepen gebruikers. Eén en ander heeft geresulteerd in een steekproefomvang die in tabel 1 staat weergegeven.

In de vier grote steden was het responspercentage onder Turkse ouders gemiddeld 73 en onder Marokkaanse ouders 66. De non-respons werd voornamelijk veroorzaakt doordat er geen juist adres voorhanden was (verhuizing, afbraak woning en dergelijke), of doordat ouders tot driemaal toe niet thuis waren (wellicht reeds op vakantie). Slechts in incidentele gevallen werd aan de deur medewerking geweigerd. Gezien deze oorzaken lijkt het weinig aannemelijk dat de non-respons selectief was in de zin dat deze zou samenhangen met gebruik en waardering van de babyboeken.

In totaal werden 142 consultatiebureau-medewerkers voor het onderzoek benaderd. Van hen stuurden er 99 (70%) de vragenlijst ingevuld terug. Mogelijke oorzaken voor het feit dat 30% van de

consultatiebureau-medewerkers de vragenlijst niet retourneerde, zijn de hoge werkdruk op consultatiebureaus, reorganisaties bij thuiszorgorganisaties en het feit dat met het invullen van de vragenlijst nogal wat tijd gemoeid was. Ook desinteresse of onderzoeksmoeheid kan aan de non-respons ten grondslag liggen. Het is niet bekend of non-respondenten een afwijkende opinie hebben over het buitenlandse babyboek.

De onderzoeksvraagstellingen werden geoperationaliseerd in een tweetal vragenlijsten: een vragenlijst bestemd voor het onderzoek onder consultatiebureau-medewerkers en een lijst ten behoeve van het onderzoek onder Turkse, Marokkaanse, Chinese of Vietnamese ouders die het babyboek gebruiken. Bij de operationalisatie is deels gebruik gemaakt van de resultaten van het onderzoek dat in 1983 door het Nederlands Instituut voor Kinderstudie is uitgevoerd.^{4,5} De vragenlijst voor consultatiebureau-medewerkers werd in een pilotstudie getest op informatiewaarde, geschiktheid en de hoeveelheid tijd gemoeid met het invullen van de lijst. De vragenlijst voor ouders werd door interviewsters uit de onderscheiden taalgroepen beoordeeld op begrijpelijkheid en geschiktheid voor de doelgroep en op basis van hun commentaar bijgesteld. De vragen waren steeds zo geformuleerd dat sociaal wenselijk geachte antwoorden minder voor de hand lagen. De interviewsters ontvingen instructies over de wijze waarop de interviews dienden te worden afgenomen.

De uitkomsten van het onderzoek worden weergegeven in frequentieverdelingen, gemiddelde waarden en 95% betrouwbaarheidsintervallen rond gemiddelden. Toetsing van verschillen in verdeling van variabelen die als non-metrisch worden opgevat, vond plaats met behulp van de chi-kwadraat-toets, met een significantieniveau van $\alpha < 0,05$. Toetsing van verschillen in gemiddelde waarden op als metrisch be-

Tabel 2. Percentuele verdeling van ouders naar achtergrondkenmerken per taalgroep.

	Turks 142 (=100%) %	Marokkaans 104 (=100%) %	Chinees 44 (=100%) %	Vietnamees 75 (=100%) %
woonplaats				
- Amsterdam	37	44	39	-
- Rotterdam	19	14	-	-
- Den Haag	26	27	15	-
- Utrecht	18	15	-	-
- Overig	-	-	46	100
leeftijd				
- 16-19	7	3	-	-
- 20-24	36	27	2	7
- 25-29	32	30	30	36
- 30-34	14	23	46	39
- 35-39	8	13	14	12
- >39	4	4	9	7
verblijfsduur in Nederland in jaren				
- 0-4	30	26	23	69
- 5-9	33	26	16	18
- 10-14	16	33	23	9
- >14	22	15	39	3
opleiding geboorteland				
- geen	16	61	-	1
- lager onderwijs	61	23	46	53
- voortgezet onderwijs	22	12	54	41
- HBO/Universiteit	1	4	-	4
opleiding Nederland				
- geen	82	70	59	91
- lager onderwijs	7	17	25	3
- voortgezet onderwijs	9	10	11	4
- HBO/Universiteit	2	3	5	3
hoogste opleiding				
- geen	9	49	-	-
- lager onderwijs	60	27	36	41
- voortgezet onderwijs	29	19	59	41
- HBO/Universiteit	2	5	5	7
gebruik van tolk op cb				
- ja	45	40	32	28
- nee	55	60	68	72
kindertal				
- 1	40	28	32	40
- 2	31	25	32	25
- 3	18	17	25	23
- >3	11	30	11	12
leeftijd jongste kind (maanden)				
- 0-6	18	18	25	24
- 7-12	56	46	27	24
- 13-18	17	29	21	21
- 19-24	5	6	11	5
- 25-30	1	-	2	15
- >30	2	21	14	11

schouwde variabelen geschiedde door middel van variantie-analyse (alfa <0,05).

Resultaten

In tabel 2 staat de verdeling van ouders naar achtergrondkenmerken weergegeven. Voor alle variabelen in tabel 2 geldt dat de verschillen in verdeling tussen de

taalgroepen statistisch significant waren. De Chinese of Vietnamese ouders waren gemiddeld enkele jaren ouder dan de Turkse of Marokkaanse. Het gemiddeld kindertal was het hoogst in de Marokkaanse groep. De Vietnamese moeders verbleven gemiddeld het kortst in Nederland en de Chinese het langst. Indien het gebruik van een tolk op het consultatiebureau een indicatie

vormt voor de mate waarin de ouders de Nederlandse taal beheersten, dan was de taalbeheersing het best in de Vietnamese taalgroep. Deze groep was, evenals de Chinese, over het algemeen beter opgeleid dan de overige groepen. Opvallend is het hoge percentage Marokkaanse moeders die geen opleiding hadden genoten, noch in Marokko, noch in Nederland.

In tabel 3 staat weergegeven in hoeverre de ouders in staat waren de Nederlandse, respectievelijk de buitenlandse tekst van het babyboek te lezen, en tevens – indien de ouders konden lezen – hoe vaak en hoe grondig zij dat deden.

Het blijkt dat veel Marokkaanse ouders noch de Nederlandse, noch de Marokkaanse tekst konden lezen; 26% van de Marokkaanse ouders lieten zich in dat geval ook niet voorlezen, zodat zij op geen enkele wijze met de inhoud van het babyboek op de hoogte waren. Ook in de Turkse groep kwam het wel voor, zij het in kleineren getale, dat de ouders de tekst in geen van beide talen konden lezen; 4% van de Turkse ouders liet zich ook niet voorlezen. Alle Chinese of Vietnamese ouders waren in staat de tekst van het babyboek in hun eigen taal te lezen. De gegevens die in de rest van deze paragraaf worden gepresenteerd, hebben slechts betrekking op hen die wel eens in het babyboek lazen of zich lieten voorlezen, in het Nederlands dan wel in hun moedertaal: 138 Turkse, 81 Marokkaanse, 44 Vietnamese en 71 Chinese ouders. De Vietnamese moeders lazen het meest frequent in het babyboek, gevolgd door de Chinese. Van de ouders las 77% alleen stukken die hen interesseerden; ongeveer 10% bladerde het babyboek door en 12% las het babyboek helemaal uit. Voorts bleek dat de Marokkaanse moeders het minst frequent iets nazochten in het babyboek, en de Chinese of Vietnamese moeders het meest. Onderwerpen die vaak werden opgezocht waren voeding, koorts, ziekte en medicijnen, en groei. Voor onderwerpen als omgang, gedrag en spel bestond minder belangstelling.

Meer dan 80% van de ouders schreef nooit in het babyboek. Op de open vraag waarom niet, antwoordden moeders niet op de hoogte te zijn van die mogelijkheid, of dat alleen de arts er in mag schrijven. Als ouders wel eens in het babyboek schreven, dan waren dat vragen over de ontwikkeling of adviezen van het consultatiebureau.

Ongeveer de helft van de Turkse, Marokkaanse of Chinese ouders, en 80% van de Vietnamese ouders meldde dat er op het consultatiebureau afspraken waren gemaakt over het gebruik van het babyboek, met name over het

meenemen van het babyboek naar het consultatiebureau, en veel minder frequent over het maken van aantekeningen. Bijna alle ouders, ongeacht hun taalgroep, namen naar hun zeggen het babyboek mee naar het consultatiebureau.

Gevraagd naar hun waardering voor het babyboek, noemden veel ouders de volgende onderwerpen waardevol: voeding, groei, vaccinaties, ziekte, koorts en medicijnen. De waardering voor het babyboek in het algemeen was het grootst onder de Vietnamese en de Chinese ouders, en het kleinst onder de Marokkaanse. De ouders waren in het algemeen tevreden over inhoud, vormgeving en schrijfstijl. De meesten gaven aan zelf antwoorden op vragen te kunnen vinden in het babyboek. Voorts waren velen van mening dat er voldoende en goede informatie in staat, en dat het leesbaar en duidelijk is. Gemiddeld waren de Vietnamese ouders het meest, en de Marokkaanse ouders het minst positief over inhoud, schrijfstijl of vormgeving van de babyboeken.

Als andere informatiebronnen over de gezondheid van de baby waren bij de Turkse ouders vooral de televisie (in eigen taal) en familie en bekenden populair. Marokkaanse ouders leken veel minder gebruik te maken van andere informatiebronnen. De Chinese moeders maakten veel gebruik van kranten, tijdschriften en folders in hun eigen taal, alsmede van informatie afkomstig van familie en bekenden. Veel Chinese ouders zouden daarnaast graag informatie verkrijgen via radio- of televisieprogramma's in hun eigen taal. Ook voor Vietnamese ouders vormden familie en vrienden belangrijke informatiebronnen; voorts zouden velen van hen kranten, tijdschriften of folders in hun eigen taal willen raadplegen. Opvallend is overigens het feit dat analfabete ouders over het algemeen nog minder geïnteresseerd waren in alternatieve informatiebronnen dan ouders die konden lezen.

De groep consultatiebureau-medewerkers die aan het onderzoek deelnam, bestond uit 70 wijkverpleegkundigen en 29 artsen. Te weinig schrijfruimte en een onoverzichtelijke hoofdstukindeling werden veelal als belangrijke manco's van de babyboeken ervaren. Voor het overige waren de consultatiebureau-medewerkers over het algemeen positief over de kwaliteit van informatie van de buitenlandse babyboeken. Zij onderschreven de inhoud van de babyboeken en waren van mening dat er nuttige informatie in staat. Zij achtten de babyboeken een goede ondersteuning van het consultatiebureauwerk, maar zijn niet van mening dat de

Tabel 3. Percentuele verdeling naar leesvaardigheid, -frequentie en -intensiteit met betrekking tot het babyboek, per taalgroep.

	Turks %	Marokkaans %	Chinees %	Vietnamees %
1. Kunt u de Nederlandse tekst lezen?				
- ja, volledig	22	25	14	7
- ja, een beetje	31	23	46	29
- ik laat voorlezen	7	14	-	-
- nee	41	37	41	64
2. Kunt u de buitenlandse tekst lezen?				
- ja, volledig	90	23	98	100
- ja, een beetje	4	14	2	-
- ik laat voorlezen	2	19	-	-
- nee	4	45	-	-
3. Kunt u minstens één van beide talen lezen?				
- ja, volledig	92	43	98	100
- ja, een beetje	4	14	2	-
- ik laat voorlezen	3	17	-	-
- nee	4	26	-	-
4. Hoe vaak leest u in het babyboek?				
- vaak	32	28	39	56
- soms	61	56	57	44
- nooit	6	16	5	-
5. Hoe grondig leest u in het babyboek?				
- ik blader het door	12	7	18	6
- ik lees alleen wat me interesseert	78	86	61	78
- ik lees het helemaal uit	10	7	20	17

babyboeken ertoe bijdragen dat buitenlandse baby's nu minder risico lopen op gedrags- of emotionele problemen. Wel was 17% van de consultatiebureau-medewerkers van mening dat baby's nu minder risico lopen op lichamelijke problemen.

Van de consultatiebureau-medewerkers wees 91% de ouders erop dat het van belang is het buitenlandse babyboek mee te nemen naar het consultatiebureau. Voorts kwamen met name de wijkverpleegkundigen vaak op het babyboek terug, om het gebruik ervan te stimuleren. De meeste ouders namen het dan ook trouw mee naar het consultatiebureau. Van de consultatiebureau-medewerkers was 73% van mening dat het buitenlandse babyboek door ouders en henzelf als informatiebron en geheugensteun wordt gebruikt. Van de mogelijkheid in het buitenlandse babyboek aantekeningen te maken, eigen observaties weer te geven, vragen op te schrijven of foto's in te plakken werd echter in alle taalgroepen door weinig ouders gebruik gemaakt, ondanks het feit dat vooral de wijkverpleegkundigen de ouders vaak op die mogelijkheid wezen. Het buitenlandse babyboek wordt beter gebruikt, als het uitgebreid bij de ouders wordt geïntroduceerd en als de consultatiebureau-medewerkers er regelmatig in schrijven, aldus ongeveer 75% van de consultatiebureau-medewerkers.

Van de consultatiebureau-medewerkers was 70% van mening dat het babyboek door ouders als administratief dossier wordt gebruikt, bijvoorbeeld om gegevens bij te houden, en losse briefjes of andere documenten in te bewaren. Ook consultatiebureau-medewerkers zelf maakten vaak (65%) gebruik van de administratieve functie van het boek. De functie van het babyboek als administratief dossier zou naar de mening van 67% van de consultatiebureau-medewerkers niet moeten worden uitgebreid. Als voornaamste reden voerden zij aan dat het consultatiebureau een eigen archief moet handhaven en dat een dubbele boekhouding noodzakelijk zou zijn als de administratieve functie wordt uitgebreid.

Een mogelijke reden om af te zien van het gebruik van het buitenlandse babyboek is, dat buitenlandse ouders de Nederlandse of Engelse taal zo goed beheersen, dat het Nederlandse of Engelse groeiboek aan hen overhandigd kan worden. Van de consultatiebureau-medewerkers gaf meer dan 87% te kennen dat het niet vaak voorkwam, dat Turkse of Marokkaanse ouders de Nederlandse taal beheersen en daarom het Nederlandse groeiboek gebruiken. Bij Chinese of Vietnamese ouders leek dat nog minder vaak voor te komen. Bijna alle consultatiebureau-medewerkers gaven aan dat het zelden of nooit voorkwam

dat buitenlandse ouders de Engelse vertaling van het Nederlandse groeiboek gebruikten. Een andere reden om af te zien van het gebruik van de buitenlandse babyboeken was analfabetisme. Bij Turkse, en vooral bij Marokkaanse ouders, kwam het voor dat consultatiebureau-medewerkers van het gebruik van de buitenlandse babyboeken afzagen, omdat de ouders niet konden lezen. Bijna alle consultatiebureau-medewerkers gebruikten naast het buitenlandse babyboek andere methodieken in hun werk.

Discussie, conclusies en aanbevelingen

Gebruik

Uit de resultaten bleek dat de meeste ouders in de onderscheiden taalgroepen gebruik maakten van het babyboek, met uitzondering van hen die niet konden lezen. Het babyboek werd voornamelijk gebruikt als naslagwerk. Daarmee voldoen de buitenlandse babyboeken aan hun belangrijkste doelstelling: de toegankelijkheid van de JGZ-activiteiten voor migrantenouders te bevorderen. Het verdient derhalve zeker aanbeveling de uitgave van de babyboeken voort te zetten. Bijna de helft van de Marokkaanse, en een klein aantal Turkse ouders was analfabeet en derhalve niet in staat kennis te nemen van de inhoud van het babyboek, alhoewel sommigen van hen zich uit het babyboek lieten voorlezen. Voor deze groep lijkt het niettemin aan te bevelen andere voorlichtingsmethoden naast het babyboek in te zetten. Slechts weinig ouders maakten gebruik van de mogelijkheid in het babyboek te schrijven, of het bij te houden als dagboek. Mogelijk komt dat doordat de ontwikkeling van de meeste baby's zonder veel problemen verloopt en er geen aanleiding is aantekeningen te maken. Toch formuleerden zowel consultatiebureau-medewerkers als ouders wel als klacht over het babyboek, dat het te weinig schrijfruimte bevat. Bovendien waren niet alle ouders ervan op de hoogte dat zij in het babyboek aantekeningen kunnen maken. Consultatiebureau-medewerkers dienen de ouders telkens weer te wijzen op de mogelijkheid in het babyboek te schrijven. Met name zouden consultatiebureauartsen, gezien hun status, in deze een belangrijke rol kunnen spelen.

Deze bevindingen komen goeddeels overeen met resultaten van Haags onderzoek naar het gebruik van het babyboek, dat werd uitgevoerd onder een klein aantal Turkse of Marokkaanse ouders.⁶ Vergelijking van de bevindingen met die van de NIK-studie leert, dat Nederlandse ouders over het algemeen het

groeiboekje intensiever gebruikten dan buitenlandse ouders het buitenlandse babyboek. De Nederlandse ouders lazen het groeiboek grondiger en frequenter, zochten vaker wat op, schreven er vaker in en brachten hun aantekeningen tijdens het consult ter sprake. Voorts gebruikten Nederlandse ouders het groeiboek vaak als 'babyboek', door er het geboortekaartje, foto's en dergelijke in te plakken. Dit kwam bij buitenlandse ouders nauwelijks voor. Overigens signaleerde de NIK-studie reeds dat het groeiboek minder goed voldeed bij ouders uit etnische minderheidsgroepen en ouders met een laag opleidingsniveau. Gesuggereerd werd voor hen te zoeken naar een andere benadering. Zo een andere benadering heeft onder andere gestalte gekregen in de vorm van het buitenlandse babyboek. Evenals het groeiboek moet het buitenlandse babyboek echter worden getypeerd als schriftelijk voorlichtingsmateriaal, ook al bevat het meer plaatjes en foto's dan het groeiboek en is het toegankelijker dan het groeiboek doordat het in de eigen taal geschreven is. Het is bekend dat schriftelijke informatie minder effectief is naarmate de doelgroep slechter is opgeleid. Omdat de buitenlandse ouders over het algemeen veel lager waren opgeleid dan Nederlandse ouders, behoeft het geen verwondering te wekken dat ook het buitenlandse babyboek minder intensief werd gebruikt.

Waardering

De waardering voor het buitenlandse babyboek verschilde sterk tussen de taalgroepen. Bijna 70% van de Vietnamese, en 60% van de Chinese ouders hadden naar hun zeggen veel aan het babyboek gehad. Slechts 41% van de Turkse, en 33% van de Marokkaanse ouders was die mening toegedaan. Kritiek hadden veel Chinese en Vietnamese ouders op de wijze waarop de diverse onderwerpen in het babyboek worden behandeld: die werd oppervlakkig genoemd. Voorts is het opvallend dat de waardering per onderwerp in het babyboek eveneens sterk uiteenliep tussen de onderscheiden taalgroepen. Niettemin werd een vijftal onderwerpen over het algemeen waardevol geacht en frequent door ouders opgezocht: voeding, koorts, ziekten en medicijnen, vaccinaties, groei en ontwikkeling. Het verdient aanbeveling bij het herschrijven van de babyboeken deze onderwerpen zeker te handhaven, en wellicht nader uit te diepen. Onderwerpen als spel, omgang en gedrag werden door veel minder ouders waardevol geacht. Deze behoeven wellicht minder aandacht, al kunnen andere overwegingen dan de waardering van de ouders handhaving van deze onder-

werpen noodzakelijk maken. De schrijfstijl werd door de meeste ouders goed bevonden: het babyboek leest plezierig en is niet te kinderachtig of te moeilijk.

Ondanks het feit dat Nederlandse ouders het groeiboek veel beter gebruikten dan de buitenlandse ouders het babyboek, was hun waardering ervoor aan de lage kant en kwam overeen met die van de Marokkaanse taalgroep over het babyboek. Uit de NIK-studie bleek dat slechts 33% van de Nederlandse ouders naar hun zeggen veel aan het groeiboek had gehad. Turkse, maar vooral Chinese of Vietnamese ouders waardeerden het buitenlandse babyboek derhalve meer dan Nederlandse ouders het groeiboek.

Alternatieven

Opvallend was het resultaat dat Marokkaanse ouders, alhoewel zij het babyboek het minst frequent gebruikten en het minst waardeerden, over het algemeen het minst gebruik maakten van andere informatiebronnen dan het babyboek, en dat ook niet wensten. Dat gold zowel voor Marokkaanse ouders die konden lezen als voor analfabete ouders. De familiekring werd nog het meest genoemd als informatiebron (33%). Wellicht ervoeren vele Marokkaanse ouders de ontwikkeling en gezondheid van hun baby als een proces waarover zij geen communicatie met derden behoeven. Niettemin lijkt het aan te bevelen te blijven zoeken naar voorlichtingsmethodieken die deze groepen wel aanspreken, gezien de verhoogde gezondheidsrisico's die hun kinderen lopen. Methodieken waaraan gedacht kan worden, zijn onder andere de volgende: ouders stimuleren basiseducatie te volgen, het gebruik van beeldtaal (stripboeken), het organiseren van groepsvoorlichtingsbijeenkomsten, en het ontwikkelen van videomateriaal. Ouders uit de andere taalgroepen gaven er blijk van wel degelijk geïnteresseerd te zijn in andere informatiebronnen dan het babyboek. Tijdschriften en folders, maar vooral televisie in de eigen taal waren zeer populair. Dat gold veel minder voor radio of cassettebandjes. Gezien de grote verschillen in belangstelling voor andere voorlichtingsmethodieken dan het buitenlandse babyboek tussen de onderscheiden taalgroepen, maar ook daarbinnen, verdient het aanbeveling op individuele basis met de ouders te bepalen aan welke bronnen zij behoefte hebben.

Uit de NIK-studie bleek dat verreweg de meeste Nederlandse ouders wel eens andere boeken of tijdschriften over kinderverzorging lazen. Evenals de Chinese, Vietnamese of Turkse ouders hadden Nederlandse ouders behoefte aan

ander voorlichtingsmateriaal naast groeiboek of babyboek, en tevens aan informatie over onderwerpen die nu niet aan bod komen.

Waarde van informatie

In het algemeen werd de informatie in de babyboeken door de consultatiebureau-medewerkers goed bevonden. Opvallend was het resultaat dat slechts 1% van de consultatiebureau-medewerkers van mening was dat de buitenlandse babyboek ertoe bijdragen dat kinderen van buitenlandse ouders minder risico lopen op gedrags-, relationele of emotionele problemen. De waardering van ouders voor dergelijke onderwerpen in het babyboek was eveneens laag. Wellicht zijn deze onderwerpen niet optimaal beschreven, of mogelijk zijn dit zaken die moeilijk met behulp van schriftelijke informatie over te brengen zijn. Het verdient aanbeveling nauwkeurig te studeren op de wijze waarop deze zaken vorm en inhoud krijgen in het babyboek. Overigens was het percentage consultatiebureau-medewerkers dat een positieve invloed van het babyboek op de lichamelijke gezondheid van de kinderen zag, ook laag (slechts 17%). Op basis van het onderzoek is niet uit te maken of hier sprake is van een plafondeffect ('dit is het beste dat met schriftelijk GVO-materiaal te bereiken is') of dat met verbeterd of ander materiaal betere resultaten te verwachten zouden zijn.

Kritiek van consultatiebureau-medewerkers betrof met name de vormgeving van de buitenlandse babyboek: te weinig schrijfruimte en een onoverzichtelijke hoofdstukindeling. Daarin verschilden zij niet van de ouders, die eveneens deze kritiekpunten wel naar voren hadden gebracht. Ook in het Haagse onderzoek naar de opinie van consultatiebureau-medewerkers over het buitenlandse babyboek bleek dat consultatiebureau-medewerkers over het algemeen tevreden waren over de kwaliteit, maar veel minder over de indeling, die onoverzichtelijk werd bevonden.⁶ Uit de NIK-studie bleek dat consultatiebureau-medewerkers van mening waren dat het groeiboekje begrijpelijke en gedegen informatie bevatte. Ook daar richtte de kritiek zich vooral op de vormgeving.

Gebruiksmogelijkheden

De meeste consultatiebureau-medewerkers waren van mening dat het buitenlandse babyboek vooral wordt gebruikt als informatiebron en communicatiemiddel, en veel minder als geheugensteun, babyboek of administratief dossier. Dat ouders nauwelijks in het babyboek schreven (geheugensteun,

plakboek) werd in de effectevaluatie bevestigd, evenals in het Haagse onderzoek.⁶ Mogelijk verbetert dat indien er meer schrijfruimte in het babyboek wordt opgenomen. Anderzijds rijst de vraag of het schrijven in het babyboek wel bevorderd moet worden, als daar kennelijk zo weinig behoefte aan bestaat. Uit de NIK-studie bleek dat Nederlandse ouders wel rijkelijk gebruik maakten van de mogelijkheid in het groeiboek te schrijven. Ook maakten zij er veelvuldig een plakboek van. Een verklaring voor het verschil tussen buitenlandse en Nederlandse ouders in deze dient waarschijnlijk gezocht te worden in het verschil in opleidingsniveau. De meeste consultatiebureau-medewerkers waren gekant tegen de suggestie de functie van het babyboek als administratief dossier uit te breiden.

Afzien van gebruik en alternatieven

Analfabetisme van de ouders, hetgeen bij ongeveer de helft van de Marokkaanse ouders en bij 9% van de Turkse ouders voorkwam, was voor consultatiebureau-medewerkers de voornaamste reden af te zien van het gebruik van de babyboeken. Niettemin lijkt het verstandig het babyboek ook aan deze ouders uit te reiken en er af en toe op terug te komen, omdat sommige ouders zich lieten voorlezen uit het babyboek. Tevens is het denkbaar dat familieleden die wel kunnen lezen het babyboek raadplegen op verzoek van de ouders. Als alternatieve methodiek zetten consultatiebureau-medewerkers wel tolkenbureaus in, of groepsvoorlichting, cassettebandjes en videofilms. Er bestond onder consultatiebureau-medewerkers grote behoefte aan dergelijke methodieken, die geen beroep doen op de leesvaardigheid van de ouders. Het verdient dan ook aanbeveling dergelijke methodieken intensief verder te ontwikkelen.

Consultatiebureau-medewerkers bleken niet altijd het voorlichtingsmateriaal te kennen dat reeds voorhanden is. Het verdient aanbeveling een handleiding voor consultatiebureau-medewerkers te ontwikkelen waarin een overzicht kan worden opgenomen van de alternatieve methodieken die beschikbaar zijn. In een dergelijke handleiding kunnen tevens aanwijzingen worden opgenomen aangaande de wijze waarop het buitenlandse babyboek bij de ouders kan worden geïntroduceerd, en de wijze waarop het gebruik ervan kan worden gestimuleerd. Deze handleiding zou standaard in inwerkprocedures voor consultatiebureau-medewerkers dienen te worden opgenomen.

Verantwoording

De Stichting Onderzoek en Ontwikkeling Maatschappelijke Gezondheidszorg (STOOM) maakte het onderzoek mogelijk door de LVT een subsidie toe te kennen. Ook TNO Preventie en Gezondheid droeg bij in de kosten van het onderzoek.

Noot

Het volledige rapport is te verkrijgen door het overmaken van f 34,65 (incl. BTW) op postbankrekening nr. 99.889 ten name van TNO-PG te Leiden, onder vermelding van bestelnummer 94.089.

Literatuur

1. Verrips GH. Child dental health and ethnicity in the Netherlands. Academisch proefschrift Universiteit van Amsterdam. Leiden: Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg TNO, 1993, 154 pp.
2. Schulpen T. Zorg zonder grenzen. Inaugurale rede Rijksuniversiteit Utrecht, 1993.
3. Gründemann RWM. Migranten, gezondheid en contacten met de Nederlandse gezondheidszorg. Leiden: Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg TNO, 1985.
4. Lanschot Hubrecht AW van. Groeiboek. Landelijke opiniepeiling. Den Haag: NIK, 1983.
5. Lanschot Hubrecht AW van. Groeiboek. Opiniepeiling Rotterdam. Den Haag: NIK, 1983.
6. Klomp K. Van Baby naar peuter. Den Haag: GGD, 1992.